

Zorgverleners beluisteren 'de vraag achter de vraag'

'JE HEBT AANDACHT VOOR DE HELE MENS'

Aandacht voor zingeving is in zorginstellingen niet langer alleen een taak voor geestelijke verzorgers en pastores. Juist zorgverleners spelen hierbinnen een eigen onmisbare rol. Wijkverpleegkundige Gerda van der Geer: "Zingeving is net zo belangrijk als lichamelijke en psychische gezondheid. Als je rekening houdt met de spiritualiteit van de patiënt en daarover gesprekken hebt, zal iemand een hogere mate van zin in het leven ervaren. Het kan zelfs het herstel bevorderen."

Tekst: Helene Timmers
Beeld: ANP Foto (blz. 12)

Het Van Weel-Bethesda ziekenhuis in Dirksland heeft 2018 uitgeroepen tot het jaar van de zingeving. Aandacht voor zingeving moet een integraal onderdeel van de zorg worden en komt daarmee ook op het bordje van de verpleegkundigen te liggen. Het ziekenhuis op

Goeree-Overflakkee is het eerste ziekenhuis in Nederland dat zingeving op deze manier een centrale plaats geeft. "Dat is in de praktijk helemaal niet vanzelfsprekend," zegt projectcoördinator Bart Cusveller, "de verpleegkundigen moeten daar dan wel kennis, houding en vaardigheden voor ontwikkelen." Cusveller, die is verbonden

aan het lectoraat zorg en zingeving van Hogeschool Viaa in Zwolle, verzorgt de training voor de verpleegkundigen van het ziekenhuis Van Weel-Bethesda.

Vaardigheden ontwikkelen

Samen met het ziekenhuis heeft Cusveller uitgezocht over welke vaardigheden de ver-

pleegkundigen op het terrein van zingeving moeten beschikken en hoe zij die kunnen leren. “Verpleegkundigen gaan makkelijker met dit soort vragen om als ze zelf ook het een en ander hebben meegemaakt in hun leven”, zegt hij. “En ook als ze zelf een levensbeschouwelijke achtergrond hebben, zie je dat ze eerder een radar ontwikkelen om die vragen ook bij de patiënt te zien. Eigenlijk moeten ze zichzelf een beetje kennen. Maar daarnaast moeten ze bereid zijn om een relatie aan te gaan met een zorgvrager. Niet al te vreemd opkijken bij dingen die ze zelf niet kennen, en de ogen openhouden voor de vraag van de patiënt, of zelfs de vraag achter de vraag: waar heeft iemand het nou écht over? Wat betekent het voor iemand dat hij in korte tijd voor de derde keer in het ziekenhuis belandt? Als je als zorgverlener een relatie met de patiënt aangaat, ontstaan er soms openingen om iemand ondersteuning te geven. Je kunt met iemand in gesprek gaan, maar dat is niet altijd nodig. Soms wil iemand alleen maar graag gebruik maken van de stilte in het ziekenhuis.

Het is ook belangrijk dat de verpleegkundigen dit niet op eigen houtje doen. Ze moeten het onderdeel maken van hun methodisch handelen en inbedden in de dagelijkse werkzaamheden. Al bij het opnamegesprek moet de vraag naar zingeving

Bart Cusveller:
“Zorgverleners moeten zichzelf kennen.”

aan de orde komen en dit aspect moet ook standaard deel uitmaken van de verslaglegging door zorgverleners.”

Alle verpleegkundigen nemen deel aan een training die bestaat uit twee werkconferenties en een e-learningmodule. De eerste conferentie was verkennend en draaide om de vraag: wat is voor jou zingeving? Waar geloof jij in? De tweede conferentie gaat de diepte in, verpleegkundigen krijgen vaardigheden en richtlijnen aangereikt waarmee ze in hun werk verder kunnen komen. Ook krijgen binnen de verpleegkundige teams een of twee collega's de taak om de aandacht voor zingeving op het netvlies van het team te houden.

Rust uitstralen

Corinne Groothedde werkt op de kinderafdeling van het Van Weel-Bethesda ziekenhuis. Sinds begin van dit jaar heeft zij zingeving als aandachtsveld. “Ik heb me aangemeld omdat het echt mijn ding is. Elke verpleegkundige heeft natuurlijk een aandachtsveld, iets waar ze zich in verdiept. Ik ben echt een mensen-mens, ik houd heel erg van gesprekken. Zo heb ik ook de cursus counseling gedaan. Ik dit zag dit en dacht: dat is echt iets voor mij. En dat blijkt ook wel. In het begin was het nog erg zoeken hoe ik het in moest vullen. Maar tijdens de trainingen en in de e-learning heb ik veel informatie gekregen. Daardoor heb ik een beter beeld bij de aandacht voor zingeving. Ik ben erachter gekomen dat ik al heel veel met zingeving bezig ben. Ik ben wel bewuster gaan observeren en vragen gaan stellen. Ik probeer vooral de juiste vragen te stellen, om te kijken wat er áchter het gedrag van een kind of ouder zit. Zo hadden we kortgeleden een overbezorgde moeder op de afdeling. Eerst zou ik daar wel wat van denken en haar goed in de gaten houden. Maar nu kwam ik door een paar vragen te stellen erachter dat ze eerder een kindje verloren had. Wanneer je dat weet, kan je iemand veel beter begeleiden.

Ik rapporteer nu ook bewuster, waardoor ik die informatie ook beter aan mijn teamleden doorgeef. Vroeger zou ik hooguit hebben opgeschreven dat ik een goed gesprek met iemand had gehad. Nu schrijf ik juist op waar het gesprek over ging. En om een praktisch punt te noemen: als ik zie dat iemand ergens mee zit, maar ik heb

Corinne Groothedde:
“Het gaat om presentie.”

het heel druk, zeg ik dat ik op dat moment weliswaar geen tijd heb voor die persoon, maar dat ik later even tijd maak. Dan voelt iemand zich toch gezien. En als ik dat gesprek heb, ga ik er ook bij zitten, desnoods in de vensterbank. Dat straalt rust uit en ik voel die rust dan zelf ook. Presentie, daar gaat het om. Dat vinden we in dit ziekenhuis heel belangrijk. Je hebt aandacht voor de héle mens. Het is belangrijk dat mensen erkenning krijgen voor de moeilijke tijd die ze doormaken. Als een kind in het ziekenhuis wordt opgenomen, wordt een heel gezin uit elkaar getrokken. Dat alleen al benoemen is reeds zingeving. Soms heb ik een mooi diepgaand gesprek, dat geeft veel voldoening.”

Een paar uur fietsen

Ook WZU Veluwe, een zorgorganisatie in een aantal plaatsen op de Veluwe, geeft aandacht voor zingeving een prominente plaats in de zorg. Gerda van der Geer is wijkverpleegkundige bij deze instelling en heeft speciale aandacht voor zingeving. “Ik heb me daarvoor aangemeld omdat ik veel affiniteit heb met zingevingvragen. Mijn christelijke achtergrond heeft daar misschien ook wel iets mee te maken, maar het is toch vooral dat ik filosofisch ben inge-

steld. Ik vind het boeiend om met die vragen aan de slag te gaan.”

Van der Geer: “Wat je doet? Je verheldert eigenlijk of iemand nog problemen heeft, ergens mee zit. Het is belangrijk om mensen de kans te geven te vertellen in welke mate hun toestand hun leven beïnvloedt. We hebben bijvoorbeeld een cliënt van 53 met hersenletsel, die zich echt afvraagt wat de zin van zijn leven nog is. Die man en zijn vrouw hebben elkaar natuurlijk trouw beloofd in goede en slechte tijden, maar nu de slechte tijden zich aandienen is het wel heel zwaar om daarmee om te gaan. De mensen zijn soms totaal in verwarring omdat ze niet weten hoe ze om moeten gaan met wat hun overkomt. Je hoeft niet alles zelf op te lossen. Je kunt ook kijken wie je nog verder in kunt schakelen om te helpen. De cliënt bijvoorbeeld die het leven niet meer ziet zitten, gaat nu samen met zijn vrouw in therapie. Maar daarnaast gaat er ook een collega met hem fietsen op de duofiets. Dan maken ze een fietstocht van een paar uur, zodat hij er even uit is en zijn problematiek kan vergeten. Gelukkig kan ik veel in ons team kwijt. Als een patiënt me zoiets vertelt, kan ik dat in het team inbrengen en soms kunnen anderen dan helpen of advies geven, maar het is ook gewoon fijn dat er een luisterend oor voor is. Dat je het even kunt spuien.

We besteden ook aandacht aan de zingeving

in onze werkbesprekingen. De eerste keer hebben we een bijeenkomst gehad over de vraag: wat is zingeving? Iedereen kreeg toen een minuut om te vertellen wat ze van zingeving vindt en wat ze er onder verstaat. Dat kan voor iedereen iets anders zijn, en dat is goed. Het was bedoeld om helder te krijgen wat iedereen denkt. En van daaruit komen we dan op de vraag wat zingeving en aandacht voor zingeving betekent in de zorg. Hoe geef je het een plaats in je dagelijkse werk?

Daar besteden we nu elke vergadering ongeveer tien minuten aan. We kijken dan een filmpje van een minuut of vijf met een bepaalde casuïstiek en vervolgens hebben we het daar dan over.

Eén keer per maand hebben we een bijeenkomst met alle collega's die zingeving als aandachtsveld hebben. Daar kunnen we dingen inbrengen waar we tegenaan lopen. Bij ons is zingeving net zo belangrijk als bijvoorbeeld lichamelijke en psychische gezondheid. De aandacht voor zingeving is ook gebaseerd op onderzoek. Het blijkt dat als je rekening houdt met iemands spiritualiteit en daarover gesprekken hebt, dat iemand dan een hogere mate van zin in het leven ervaart. Het kan zelfs het herstel bevorderen.”

Oprechte interesse

Margriet Sprong begeleidt de collega's van WZU Veluwe die speciale aandacht voor zingeving hebben. Zij is adviseur identiteit en zingeving en werkte eerder als geestelijk verzorger. “Ik probeer deze collega's te helpen om zingeving op een laagdrempelige manier in hun eigen team onder de aandacht te brengen. Om even bij de vraag stil te staan waar we onze inspiratie vandaan halen. Hoe kunnen we iemand ondersteunen, wat is er nou écht belangrijk voor iemand? Je ziet bijvoorbeeld dat iemand in een rouwproces zit, maar geen groot netwerk heeft. Dan ga je kijken wie bij zo iemand op bezoek zou kunnen komen. Maar het kan ook zijn dat je met iemand gaat fietsen. Soms doen we speelse oefeningen, een andere keer besteden we aandacht aan de vraag hoe je de zingevingsproblematiek op een goede manier in het zorgdossier kunt opnemen. Het is dus niet zo dat deze collega's alle problemen van iemand moet oplossen, het is eerder dat ze

Margriet Sprong: “We streven naar een tweezijdige relatie.”

signaleert wat er met iemand aan de hand is en wat iemand belangrijk vindt en dat je dan uitzoekt hoe dat het beste opgepakt kan worden. Het gaat erom dat iemand merkt dat je oprecht in hem geïnteresseerd bent, dat je bewogen met hem bent.

Soms hebben verpleegkundigen er moeite mee om iemand bijvoorbeeld te vragen hoe hij in het leven staat. Daarvan zeg ik: vaak zijn dat je eigen drempels. Als jij oprecht in iemand geïnteresseerd bent, en mensen merken dat je bewogen bent, doe je het niet zo snel verkeerd. We vergeten wel eens dat een zorgrelatie heel ongelijkwaardig is, omdat iemand aan de ontvangende kant van het leven is komen te staan. Ook dan streven we naar een tweezijdige relatie: wat kunnen mensen nog betekenen voor anderen?

Zingeving is een heel belangrijk aspect van de gezondheid. Mensen uit de zorg zijn vaak doeners, vaak ligt het medische vooraan in de aandacht: ‘wij gaan voor mensen zorgen.’ Ik denk dat als je echt kijkt wat daaronder ligt, wat de diepste drijfveren en bezieling en verlangens van mensen zijn en als je daarbij aansluiting weet te vinden, dat zorgvragen dan kunnen verdwijnen, omdat ze eigenlijk een vraag om aandacht zijn. Als het verdriet van iemand er mag zijn, als daar echt aandacht voor is, kan hij eerder verder.” ●

Gerda van der Geer: “Patiënten zijn soms in totale verwarring.”

